

Eigen boontjes leren doppen

Ilse Van Halst

2,2 miljoen hongerslijdende Ethiopiërs in april worden 4,6 miljoen voedselzoekenden in juni. Vandaag is het wachten op officiële cijfers, maar schattingen spreken van dubbel zoveel getroffen. Om de lokale boeren te leren voorzien in hun eigen levensonderhoud, lanceerde Caritas International Belgium samen met lokale partners kleinschalige landbouwprojecten in het noorden van het land. En die werpen vruchten af.

Opnieuw miljoenen mensen bedreigd door voedseltekort in Ethiopië

VERKLEURDE toverballen, ouderwetse haarlintjes, lucifers, zeep, shampoo, kauwgom, felgekleurde oorbellen en een tikje verroeste zaklantaarns. Dat is wat Tsige Tesfay, een kranige jonge moeder van twee, verkoopt in een bescheiden winkeltje langs de weg van Adigrat naar Zalambessa in het noorden van Ethiopië. Ze wenkt me naderbij en trekt me een donker kamertje binnen. Na enige tijd wennen mijn ogen aan het licht en ontwaar ik lage krukjes rond drie tafeltjes. „Mijn tearoom”, glimlacht Tsige met een wijds armgebaar in de kleine ruimte.

Tsige is landloos. Na haar echtscheiding trok ze in bij haar vader, die een eigen lapje landbouwgrond bezit. In ruil voor de helft van de opbrengst huurt ze van haar vader een lapje grond. Ze kweekt er wortels, sla en iets wat op radijs lijkt. Met de hulp van Caritas bouwde ze een waterput om haar akkertje te bevoeligen. „Met de opbrengst van dit tuintje kon ik mijn theesalon openen”, vertelt Tsige niet zonder trots. „Zo verdiende ik wat bij, zodat ik nu een eigen zaak kan runnen.”

Dat is een duur woord voor het winkeltje van nauwelijks een vierkante meter waarin Tsige en haar kinderen, die absoluut mee op de foto willen, amper kunnen bewegen. „Kijk,” wijst ze trots door het luik, „daar bouwde ik een eigen huisje. Intussen kan ik niet enkel voorzien in mijn eigen levensonderhoud, ik onderhoud ook mijn vier broers.”

Tsige is niet de enige vrouw die haar boontjes kan doppen. Iets verderop in Sassun is Kidanu Amare aan het oogsten. Op de akker naast hem ploegen twee vrouwen met ossen het land om. „Hun man trok naar de stad op zoek naar werk, maar kwam nooit terug”, vertrouwt Kidanu me toe, terwijl hij me een paar vers geoogste wortels toestopt. „Vroeger huurden ze boeren in die het land voor hen bewerkten mits het afstaan van de helft van de oogst, intussen leerden ze zelf de ossen inspannen en ploegen. Zo blijft de oogst volledig van hen.”

De emancipatie van de vrouwen had toch wel wat voeten in de aarde. Kidanu erkent: „Vroeger hadden vrouwen niets in de pap te brokkelen als het landbouw betrof. Aanvankelijk beledigden sommige mannen zelfs vrouwen die achter de ploeg stonden, omdat ze bang waren hun werk en hun aanzien te verliezen.”

Wat hij er zelf van vindt? „Vroeger zou geen haar op mijn hoofd eraan gedacht hebben mijn vrouw te helpen in het huishouden, maar nu ze me helpt op het land, put ik drinkwater en sprokkel ik brandhout. We wisselen geregeld van gedachten over wat we wanneer planten en nemen samen de beslissingen.”

Met hulp van Caritas leerde Tsige Tesfay in haar levensonderhoud te voorzien. Nu runt ze zelfs een eigen zaak. © Ilse Van Halst

WIJ HEBBEN honger, vertelt Tesfalem Gebreslassie, werkzaam in een Caritasproject in de noordelijke regio Tigray. We bevinden ons in Zalambessa, tussen de plat gebombardeerde huizen. In de verte kan ik de zwaar bewaakte grens met Eritrea onderscheiden. Vandaag ruziën beide landen nog steeds over de grenslijn.

Einde juli trok de vredesmacht VN Unmee met onder meer Belgische Blauwhelmen na een acht jaar lange aanwezigheid hier weg, omdat de eigen veiligheid niet langer verzekerd was. Vandaag waakt niemand meer over het vredesbestand. Velen vrezen dat het slechts een kwestie van tijd is vóór de oorlog opnieuw uitbreekt, met alle gevolgen van dien voor de bevolking.

„Vroeger werd hier veel handel gedreven. De Eritrese havens aan de Rode Zee zijn slechts een boogschepuit ver. Maar de grens ging dicht en de handel bloedde dood. Velen uit de regio trokken naar de stad in de hoop er werk te vinden.”

Iets verderop bezoeken we de dierenkliniek die met steun van Caritas International Belgium werd heropgebouwd in Fatsi. De ngo lanceerde in 2003 in de districten Gulo-makda en Ganta-Afeshum in het oosten van Tigray, een chronisch ondervoede streek, een voedselprogramma met steun van het Belgisch Overlevingsfonds en de provincie West-Vlaanderen. „De gezondheid van de veestapel is van levensbelang voor de boeren. Zonder ossen wordt er niet geploegd en is er geen inkomen”, vertelt Jef Naudts van Caritas International. „Tegelijk leren we de plaatselijke bevolking nieuwe groentesoorten

telen, zodat ze meer gevarieerd en dus gezonder eten. Ook op het vlak van hygiëne was heel wat werk aan de winkel.”

Water

Zonder water echter is elke inspanning tot mislukken gedoemd. En dus bouwde Caritas hier 27 waterpompen. In Fatsi lokt een lokaal watercomité ons dichterbij met hun gezang. Samen met een orthodoxe priester houden ze een oogje in het zeil op de waterpomp. „We zijn heel blij met deze pomp”, vertelt de priester. „Vroeger moesten vrouwen en kinderen meer dan een uur stappen, en dat vaak voor vervuild water. Nu hebben de gezinnen hoogstens een half uur stappen voor de boeg.”

Iets verderop bevoelst boer Abraham zijn akker met water uit een eeuwenput. „Ik groef hem zelf, twaalf

nen met een vrouw als gezinshoofd. Veertig procent van de huishoudens heeft geen mannelijk gezinshoofd. Roman Magis van Caritas Ethiopië legt uit: „Deze semidroge streek kent slechts één regenseizoen. Vroeger verrichtten de mammen na de oogst seizoensarbeid in Eritrea, zodat het gezin het droge seizoen kon doorkomen. Nu de grens gesloten is, zitten deze gezinnen zonder inkomen. Mannen zoeken elders werk, vaak ver weg in de stad, om soms nooit meer terug te keren.”

Ethiopië telt ook tal van landlozen, mensen die wel een huis maar geen stuk landbouwgrond bezitten. Alle grond is staatsbezit en wordt om de vijf jaar herverdeeld en verhuurd aan de bevolking. Door de toenemende bevolking zijn de lapjes inmiddels zo klein geworden, dat ze onmogelijk nog verder kunnen opgedeeld. Gevolg: tal van jonge gezinnen beschikken niet over grond en hebben dus geen inkomen. Voor hen dokterde Caritas alternatieve projecten uit, zoals het houden van bijen en kippen.

Kippen

De 35-jarige Tikabo, alleenstaande moeder van twee kinderen, houdt vijf kippen. Ze zeult met stenen als ik haar om uitleg vraag. Samen met tientallen anderen bouwt ze een hek. Dit is een Voedsel-voorwerkprogramma, dat de regering met hulp van onder meer de Wereldbank en het Wereldvoedselprogramma in kritieke regio's opstart om hongersnood te voorkomen. Tegen een schamele 8 birr per dag, iets meer dan 1 euro, of een paar kilo graan, bouwen mensen terrassen om erosie te voorkomen, dammen, hekken enzovoort.

„Dankzij dit werk verdien ik 45 kilo graan voor mezelf en m'n kinderen. Onvoldoende echter om een maand mee rond te komen”, vertelt Tikabo. Met haar kippen rijft ze maandelijks 75 birr extra binnen, goed voor zo'n 18 kilo graan. „Daarmee koop ik groenten en melk”, toont ze meteen dat ze wat opstak van de voedselvormingsprogramma's van Caritas.

De eenzijdige voedingsgewoonte van de Ethiopiërs verhoogt immers het risico op ernstige ondervoeding. Ze zijn dol op *injeera*, een slappe pannenkoek die wordt opgediend met verschillende sauzen. „De koek wordt gemaakt van *teff*, wat wel ijzer maar bitter weinig proteïnen bevat”, legt Roman Magis uit. „*Teff* is bovendien een erg arbeidsintensief gewas met relatief weinig opbrengst.” *Injeera* is echter rotsvast sociaal en cultureel verankerd. Dat verander je niet zomaar. „Nochtans zou de bevolking er meer baat bij hebben andere graan- en groentegewassen te telen die veel meer opbrengen”, weet Jef Naudts. „Ethiopië heeft een enorm potentieel aan landbouwgrond, alleen is de productiviteit erg laag.”

Binnen de Caritasprojecten is de ondervoeding van kinderen jonger dan vijf gedaald van zo'n 80 procent naar ongeveer 25 procent. De aanpak werkt dus. Toch houdt iedereen de adem in. Deze semidroge streek blijft danig kwetsbaar. Door de aanzhoudende droogte groeit er amper wat. Valt de oogst tegen, dan zullen hier duizenden van de honger sterven.

De muac meet ondervoeding aan de omtrek van de bovenarm. Rood is alarm. © Ilse Van Halst

Sterven in het paradijs

Vooral in de zuidelijke regio's van dit land in de Hoorn van Afrika was de voedselcrisis nooit zo nijpend sinds de grote hongersnood van 1984. Toch weigert de overheid dit beladen woord in de mond te nemen, maar blijft halsstarrig spreken van ondervoeding. De Ethiopische regering, het Wereldvoedselprogramma, Unicef en ngo's zoals Caritas International Belgium zetten alle zeilen bij. Maar het blijft dweilen met de kraan open.

ZUID-ETHIOPIE, een bonte mozaïek van wel 32 bevolkingsgroepen, kreunt onder de honger. Dagelijks één maaltijd is voor almaar meer mensen de norm, almaar meer kinderen sterven er van de honger.

„Nochtans is het hier erg groen”, merk ik op als we zuidwaarts rijden. De immer goedlachse Dorry Hagos, die in opdracht van Caritas

International Belgium de programma's in de regio opvolgt, licht toe: „Daarom heerst hier groene honger. Op jaarbasis berekend regent het wel voldoende, maar de regenval is ongelijk verdeeld. Soms valt er te veel, waardoor de boeren hun land niet kunnen bewerken, dan weer te weinig. Drie keer al mislukte de oogst. Bovendien is de grond uitgeput als gevolg van overdreven teelten.”

Een blik om je heen volstaat om te beseffen dat de explosief groeiende

bevolking de toestand enkel maar verergerd. „Gezinnen van vijftien zijn zowat de regel. Wist je trouwens dat Ethiopië na Niger Afrika's dichtst bevolkte land is?”, spijkt Dorry mijn algemene kennis bij. Bovendien gaat het land gebukt onder een hoge inflatie en klimmen de voedselprijzen hier scherper dan op de wereldmarkt. „Sommige prijzen voor basisvoedsel zijn het voorbije jaar tot 400 procent gestegen, onder meer omdat de oogst is aangetast door ziekte.”

Vier of wat maanden geleden werd de kleine Tsegay ontslagen uit het gezondheidscentrum van Taza in het zuiden van Ethiopië. Net als zijn tweelingzus Setota was hij ernstig ondervoed. Beide kindjes, zestien maanden oud, zijn veel te zwak om te lopen. Tsegay, het buikje gezwollen door beginnend waterzucht, hangt tegen de borst van papa Abraham. Hij heeft zelf geen fut meer om de vliegen rond zijn oogjes weg te slaan.

Mama Desalech: „Na de geboorte werd ik ziek. Ik had geen melk meer en kon mijn baby's niet langer voeden.” Van zusters die geregeld het dorp bezoeken, vernam ze dat ze terecht kon in het gezondheidscentrum. „Ik verbleef er twee weken met mijn baby's”, vertelt Desalech. „We kregen medicijnen,

therapeutisch voedsel en melk. Toen waren beide baby's sterk genoeg om thuiswaarts te keren.” Toch zien de kinderen er allesbehalve doorvoed en gezond uit. „Eigenlijk hebben ze ook vast voedsel nodig, maar we hebben niets meer te eten. Soms moeten we de dag zien door te komen met één kop koffie, meer hebben we niet.”

De dramatische toestand bleef gelukkig niet onopgemerkt. Sinds een tweetal maanden zijn hier tal van ngo's actief. Caritas International was als een van de eersten ter plaatse en biedt samen met de katholieke Kerk noodhulp. In het gezondheidscentrum Wassera, niet ver van Hossana, maken we kennis met Genett. De peuter van anderhalf komt met mama op controle. Zuster Lucia weegt haar: vierenhalf kilo. Amper. Maar de zuster knikt tevreden: „Ze is bijgekomen, al is haar toestand nog niet bevredigend. Genett zou zo'n zeven kilo moeten wegen.”

Wegens de groeiende voedselschaarste, ook in de centra voor noodhulp, en de plotsse toename van het aantal noodlijdenden, hanteert de regering steeds strengere normen inzake voedselhulp. Zuster Lucia: „Tot vóór kort hadden kindjes met een armomtrek van twaalf centimeter recht op therapeutische voeding, nu worden zij als voldoende gevoed beschouwd. Vandaag is elf centimeter de norm voor ondervoeding. Dat betekent dat je kinderen met een muac van twaalf geen voedselrantsoen meer mag meegeven, hoe slecht ook ze eraan toe zijn. De toestand is dramatisch. Toen ik hier een jaar geleden aankwam, zag je haast nooit een kindje met een muac van zeven centimeter, sinds juli geregeld.”

Offer

In het gezondheidscentrum behandelt zuster Lucia samen met zuster Monica zo'n 180 kinderen per week. Ze trekken ook naar omliggende dorpen om kindjes te vaccineren en moeders ertoe te bewegen geregeld op controle te komen. „Vaak ontmoet ik ondervoede jongeren, vrouwen en mannen, maar ik kan hen niets geven, omdat ze er (nog) niet erg genoeg aan toe zijn. Soms steek ik hen wat toe, maar wat baat het? De volgende dag hebben ze opnieuw niets te eten. Dus schrijf ik maar naar de overheid om noodhulp”, zegt ze met tranen in de ogen. „Wat kan ik doen? Ik ben ten einde raad.” Haar stem breekt: „Sommige moeders zijn zo wanhopig, dat ze het voedselrantsoen van hun ondervoede baby verdelen onder hun andere kinderen. Ze offeren hun jongste op om de anderen te redden.”

Buiten groeit de rij vrouwen met kind op de schoot aan. Geen kind dat speelt, geen kind dat lacht, geen kind dat huilt. Allen hangen ze stiltejes tegen hun moeder aan en staren ze met veel te grote ogen uitdrukkingloos voor zich uit. Ze wachten. Op een nieuw rantsoen voedsel, dat echter niet meer voorradig is.

„We hebben niets meer. De stock is leeg”, zucht zuster Lucia. „Er is eenvoudigweg te weinig voedsel voor alle noodlijdenden. Er zit niets anders op dan hen te zeggen maandag terug te keren.” Bedrukt stap ze op de rij wachtenden toe. Die moeten met lege handen huiswaarts, soms vier uur stappen ver: (ivh)

Giften (fiscaal aftrekbaar vanaf 30 euro) zijn welkom op rekening 000-000041-41 van Caritas International, Liefdadigheidstraat 43, 1210 Brussel, met vermelding „Strijd tegen honger”.